

II RIIGIKOGU

1. istungjärk.

Protokoll nr. 17.

1923. a.

Sisu: 1. Päewakorra täiendamine. — 2. Komisjonide täiendawad walimised. — 3. P. Keerdo, H. Allik'u ja R. Pälson'i arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele poliitiliste wangide terroriseerimise üle demokraatlikkudes wangimajades. — 4. Heakorra ja julgeoleku seaduse § 190. muutmise seadus — III lugemisel. Wastu wõetud. — 5. Eesti-Wene raudteekonwentsiooni täienduste kinnitamise seadus — II lugemisel. Wastu wõetud. — 6. Kaubandus-tööstusministeeriumile eelkrediidi määramise seadus — II lugemisel. Wastu wõetud. — 7. Asunikkude ehituslaenu seadus — II lugemisel. Wastu wõetud. — 8. Rahwawäelaste ja nende perekondade pensioni-seaduse muutmise seadus — II lugemisel. Wastu wõetud. — 9. Sõjawäeosade ja -asutuste alla wõetud ruumide üüriseaduse muutmise seadus — II lugemisel. Wastu wõetud. — 10. Põllutööstusministeeriumile riikliste maaparanduse tööde tegemiseks eelkrediidi määramise seadus — II lugemisel. Wastu wõetud. — 11. Riigiametnikkude ja -teenijate palgaseaduse muutmise seadus — I lugemisel. Wastu wõetud.

II Riigikogu koosolek 2. augustil 1923 a.
kell 5 p. l.

Kokku on tulnud 80 Riigikogu liiget.
Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**.

Sekretäri kohal abisekretäär **O. Köster**.

Walitsuse looshis: Kaubandus-tööstusminister **B. Rostfeldt**, teedeminister **K. Ipsberg**.

P ä e w a k o r d :

1. P. Keerdo, H. Allik'u ja R. Pälson'i arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele poliitiliste wangide terroriseerimise üle demokraatlikkudes wangimajades.

2. Heakorra ja julgeoleku seaduse § 190 muutmise seadus — III lugemisel.

3. Eesti-Wene raudteekonwentsiooni täienduste kinnitamise seadus — II lugemisel.

4. Kaubandus-tööstusministeeriumile eelkrediidi määramise seadus — II lugemisel.

5. Asunikkude ehituslaenu seadus — II lugemisel.

6. Rahwawäelaste ja nende perekondade pensioni-seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

7. Sõjawäeosade alla wõetud ruumide üüriseaduse muutmise seadus — II lugemisel.

8. Põllutööstusministeeriumile riikliste maaparanduse tööde tegemiseks eelkrediidi määramise seadus — II lugemisel.

9. Riigiametnikkude ja -teenijate palgaseaduse muutmise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

Koosolek algab kell 5.15 min.

1. Päewakorra täiendamine.

Juhataja **K. Wirma**: Päewakord on Riigikogu liigetele välja jagatud. Kirjalik ettepanek on tehtud wõtta esimeseks päewakorrapunktiks komisjonide täiendawad walimised. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on wastu wõetud ettepanek esimeseks päewakorrapunktiks wõtta komisjonide täiendawad walimised. Sellega on päewakord kindlaks määratud.

Riigikogu läheb esimese päewakorrapunkti juurde.

2. Komisjonide täiendawad walimised.

Kirjalikult on põllumeestekogude Riigikogu rühma poolt esitatud ettepanek walida: üldkomisjoni rkl. K. Päts'i asemele rkl. O. Rütli ja rkl. K. Einbund'i asemele rkl. M. Martinson; omawalitsuse komisjoni rkl. K. Päts'i asemele rkl. Chr. Arro ja rkl. K. Einbund'i asemele rkl. K. Tamm; rahaasjanduse komisjoni rkl. K. Ipsberg'i asemele rkl. E. Birkenberg; töökaitse komisjoni rkl. K. Ipsberg'i asemele rkl. J. Hünerson; hariduskomisjoni rkl. J. Hünerson'i asemele rkl. K. Arras ja kodukorra komisjoni rkl. K. Päts'i asemele rkl. M. Martinson. Kas tehakse ettepanekuid hääletamise korra kohta? (Hüüded: Korraga!) Ettepanek on tehtud korraga hääletada. Asun siis hääletamisele komisjonide wiisi.

Tuleb walida üldkomisjoni rkl. Päts'i asemele rkl. Rütli ja rkl. Einbund'i asemele rkl. M. Martinson. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega

on rkl.-ed Rütli ja Martinson üldkommisjoni walitud.

Edasi tuleb walida omawalitsuse komisjoni rkl. Päts'i asemele rkl. Arro ja rkl. Einbund'i asemele rkl. K. Tamm. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on rkl.-ed Arro ja K. Tamm omawalitsuse komisjoni walitud.

Edasi tuleb walida rahaasjanduse komisjoni rkl. Ipsberg'i asemele rkl. Birkenberg. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on rkl. Birkenberg rahaasjanduse komisjoni walitud.

Edasi tuleb walida töökaitse komisjoni rkl. Ipsberg'i asemele rkl. Hünerson. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on rkl. Hünerson töökaitse komisjoni walitud.

Edasi tuleb walida hariduskomisjoni rkl. Hünerson'i asemele rkl. Arras. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on rkl. Arras hariduskomisjoni walitud.

Edasi tuleb walida kodukorra komisjoni rkl. Päts'i asemele rkl. M. Martinson. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on rkl. M. Martinson kodukorra komisjoni walitud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorra punkti juurde.

3. P. Keerdo, H. Allik'ü ja R. Pälson'i arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsuse poliitiliste wangide terroriseerimise üle demokraatlikkudes wangimajades.

(Arupärimise-ettepaneku tekst:

„25. juulil s. a. tegid töölisesitajad Riigikogus ettepaneku esineda walitsuse poole arupärimisega poliitiliste wangide piinamise ja peksmise

kohta Tallinna eeluurimise wangimajas, milles kirjeldati wangide piinamist nimetatud wangimajas ja tähelpanu juhiti asjaolu peale, et poliitilised wangid üles on seadnud kolm nõudmist: 1) wägiwalla tarwitajad wastutusele wõtta, 2) peksmised wangimajas lõpetada, 3) poliitilised wangid eraldada kaelakohtulistest, — missuguste nõudmiste toetuseks wangid, nii poliitilised kui ka kaelakohtulised sunnitud olid näljastreiki wälja kuulutama.

Kisendawast seisukorrast nimetatud wangimajas on töölisorganisatsioonide esitajad teatanud ka nii kohtuministri ko-

hustetäitja Hellat'ile kui ka Riigiwanem Kukk'ele.

Seisukord pole aga paranenud. Ümberpöördukt: meie kuuleme, et sarnane seisukord mitte ainult Tallinna eeluurimise wangimaja üksiknähtus pole, waid et samasugune wangide, eestkätt poliitiliste wangide terroriseerimine ka teistes wabariigi wangimajades harilik nähtus on, millest järeldama peab, et see praeguse kohtuministri kohustetäitja Hellat'i teadmisel ja heakskiitmisel sünnib. Seda oletust kinnitab weel asjaolu, et pärast eeluurimise wangimajas ettetulnud sündmuste tuttawaks saamist ja nende toimepanijate wangimaja walwurite julgustamist kohtuministri kohustetäitja Hellat'i poolt, wangimajades seisukord weel halwemaks on muutunud.

Nii teatatakse meile, et Tallinna kesk-wangimajaülema abi Linde igasugu abinõudega katsub wange terroriseerida. Wangidele antakse täiesti katkised saapad ja frenshid, mille kraed kaela ümber ei ulata. Kui aga wangil saapad korras pole ehk frenshikrae haagid lahti, siis on paratamata kartsa paigutamine. Kartsa paigutades wõetakse wangil riided seljast ja saapad jalast. Kartsa põrand on märg. Selles seisukorras peab wang märjas ja külmas kartsas lõdisema ning oma aja ära istuma.

29. juulil algasid 165 wangi, nende hulgas 30 poliitilist näljastreiki, nõudes, peale eeluurimise wangimaja wangide poolt ülesseatud nõudmiste, wangimaja-ülema abi Linde lahtilaskmist. Nendega on pärast ühinenud weel 100 wangimaja töökoja töölised.

Kõige selle kisendawa seisukorra peale wabariigi wangimajades tähelpanu juhtides, panewad allakirjutajad Riigikogule ette pöörata Wabariigi Walitsuse poole järgmise arupärimisega:

1) Kas mõtleb Wabariigi Walitsus poliitiliste wangide nõudmisi Tallinna eeluurimise ja kesk-wangimajas rahuldada?

2) Kas lastakse lahti Tallinna kesk-wangimaja ülema abi Linde, eeluurimise wangimajas poliitilisi wange peksjad walwurid ja kõik teised wangimajade administratsiooni ametnikud, kes omale ülesandeks teinud wangide, eriti aga poliitiliste wangide, terroriseerimise?

3) Mida mõtleb Wabariigi Walitsus ette wõtta, et sarnased toored sündmused wangimajades enam ei korduks?

Paneme ette, arupärimise esitise kiiret iseloomu silmas pidades, võtta see arupärimine Riigikogu 2. augusti koosoleku päewakorda esimese päewakorra-punktina.

Riigikogu liikmed

(Allkirjad): P. Keerdo,
Allik,
R. Pälson.“)

Arupärimise põhjendamiseks on sõna rkl. Keerdo'l.

P. Keerdo (töörp.): Ennelõunasel Riigikogu koosolekul juhtis rkl. Janson tähelepanu nende piinamiste ja peksmiste peale, mis eeluurimise wangimajas maad leidsid. Olgugi, et juba endised kogemused selgesti on näidanud, et niisugused piinamised ja peksmised mitte ainult mõnes üksikus wangimajas ette ei tule, vaid et siin tegemist kindla süsteemiga. Selle arupärimise esitamise puhul, mis käsitas piinamisi eeluurimise wangimajas polnud meil aga veel konkreetseid andmeid samasuguste nähtuste kohta teistes wangimajades. Nüüd on aga sündmused teistes wangimajades selle süsteemi olemasolu kinnitanud. Käesolewas arupärimises on tähelepanu juhitud eriti toore ümberkäimise peale Tallinna keskwangimajas. See loomalik toorus, mis seal esile on tulnud, ei ole mitte kerkinud ülesse ainult viimastel päewadel, vaid seda on praktiseeritud seal juba kauemat aega. Erilist toorust terroriseerimise juures on üles näidanud keskwangimaja ülema abi Linde. Siin arupärimises on juba näidatud, kuidas seal wangimajas wangidega on ümber käidud, kuidas tahtes maksuma panna mingit sõjawäelist distsipliini, seatakse üles niisugused nõudmised, mis täiesti mõtetud ja võimatud. Nimelt juhtisime arupärimises tähelepanu selle peale, missugused nõudmised näituseks riietamises ette tuuakse, kus selle eest wangi karistatakse, et temal kuuekrae kinni ei ole, kuna seda nõudmist teostada ei saa, sellepärast, et see krae üldse ümber kaela ei ulata. Niisugused üksikud nähtused isenesest näitawad, millega meil siin tegemist. Ennem juhiti siin tähelepanu selle peale, kuidas eeluurimise wangimajas wangide karistamine sünnib, wõetakse wangi alasti ja paigutatakse neid siis märga keldrikongi. Keskwangimajas ei ole aga peatama jäänud ainult wangide

terroriseerimise juurde. Seal on aru saadud, et otsekohe elajaid ei ole võimalik wangimaja teenistusse võtta ja sellepärast on nähtawasti ülesandeks seatud inimestest elajaid kaswatada. Seda näeme nimelt karistuswiisidest, mis on wälja mõeldud inimeste kohta, kes seal walwuritena jne., teenistuses on. Üks nendest karistuswiisidest on niisugune, et wangiwaht, kes wangimaja jumala ja kuradi, nagu wangimajaülema abi Linde ennast nimetada armastab, wastu wähegi eksib, paigutatakse mingisugusesse häbipinki. Häbipingiks on nimelt üks pink wahitoas, kuhu siis karistataw, midugi wähem ametnik, paigutatakse, selle järele kuidas tema süü on, kas mõneks tunniks ehk mitmeks päewaks. Selle toore ümberkäimise wastu olid sunnitud keskwangimaja wanged, niihästi poliitilised, kui ka kaelakohtulised, naljastreiki wälja kuulutama. Meie teame, et 29. juulil kuulutasid üle 250 wangi naljastreigi wälja. Ja naljapärest ei hakata wist mitte nalgima, eriti wanged, keda ei toideta mitte mingisuguste praadide ja tortidega. Ainult Irboska weritööaegne minister wõis maha saada sarnase niisuguse seletusega, et wanged olla nalgunud suurte moonatagawarade juures. Ükski teine inimene niisuguse seletusega toime ei saa. Wangimajaülem, olgu ta missugune metslane tahes, ei saa järjekindlalt niisugust elajalikkku toorust tarwitada, kui see heakskiitmist ei leia ka ülemuse juures.

Sellepärast ei saa siin ka süüdlast otsida wäiksemate ametnikkude, see on, rööpaseadjate hulgast, vaid peab konstateerima just seda, et süüdlased on juhtiwad wõimud ja ainult nende heakskiitmisel wõis niisugune nähtus maad leida. Ei saa ka uskuda seda, et wangide terroriseerimise põhjuseks oleks ainult wangimaja teenijate elajalikkude instinktide, wõi mingisuguste sadistlike kalduwuste rahuldamine, kahtlemata on siin tegemist muude põhjustega. Järjekindlus niisugustes nähtustes laseb oletada, et siin mingisuguse prowokatsiooniga tegemist on ja kui meie nende nähtuste, nagu Paul Raudsepp'a „äräpõgenemise“ ja teiste peale mõtleme, siis saame aru, mille peale see terroriseerimine wälja sihitud on. Meie näeme nendest sündmustest, et siin ei ole tegemist ainult eeluurimise ja keskwangimajas ettetulewate juhtumistega, vaid et see läbi käib kõigist wabariigi wangikodadest, et siin on tegemist kindla süsteemiga.

Kui ennelõunasel koosolekul teie vastu võtmata jätsite arupärimise, mis käsitas piinamisi eeluurimise wangimajas, siis kinnitab see ainult ühte, et ka Riigikogu enamus seda süsteemi nähtawasti õigustada tahab, tahtes kaitsta oma wai-
kimisega seda metsikust, mis wangimaja-
des maad leiab. Kui teie enne lõunat
vastu võtmata jätsite arupärimise, mis
niisugust kisendawat seisukorda käsitab,
siis igatahes näitasite teie, et teie kohtu-
minister Hellat'i seisukohaga, kes tööliste-
esitajatele olla seletanud, et „las' nälgis-
wad, kunni nad surewad“, päri olete.
(Chr. Kaarna (töer.): Kes seda
on ütelnud?) Oma teowiisiga enne-
lõunasel koosolekul.

Juhataja **K. Wirma**: Palun kõ-
nelejat arupärimise põhjendamise juurde
jääda.

P. Keerdo (töörp.): Teie wõite ju
ka praeguse arupärimise juures neid ki-
sendawaid nähtusi maha matta sellega, et
teie selle arupärimise vastu võtmata jä-
tate. Sellega aga näitate teie siis, et teie
niisuguste nähtuste awalikkuse ette too-
mist kardate.

Juhataja **K. Wirma**: Kõneleja,
kutsun Teid päewakorra juurde ja teen
Teile esimese märkuse...

P. Keerdo (töörp.): Teie tahate
nüüd seda küsimust maha matta, kuid...

Juhataja **K. Wirma**: Kõneleja,
kutsun Teid korrale ja teen Teile teise
märkuse.

P. Keerdo (töörp.): ...ajalooratast ei
saa teie seisma panna. Wõib olla tuleb
aeg, kus need piinatawad poliitilised wan-
gid saawad ükskord piinajate üle kohut
mõistma.

Juhataja **K. Wirma**: Kõneleja,
teen Teile kolmanda märkuse ja wõ-
tan Teilt sõna ära. (Hääletatakse.)
Arupärimise-ettepanekut on toetanud
17 Riigikogu liiget, sellega ei ole
arupärimine mitte vastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorra-
punkti juurde.

4. Heakorra ja julgeoleku seaduse § 190 muutmise seadus — III lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Zimmerman** (loeb): Heakorra ja julgeoleku seaduse § 190 muutmise seadus.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see pealkiri vastu wõetud.

Aruandja **J. Zimmerman** (loeb): Heakorra ja julgeoleku seaduses (Wene seaduste kogu XIV köide 1916. a. väljaanne) § 190 ettenähtud kautsjonid laenukassade wastutuse ja õige tegewuse kindlustamiseks lugeda markades ja wõtta kahesajatuhandest margast kunni ühe miljoni wiiesajatuhande margani.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduse sisu vastu wõetud.

Panen seaduse lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) See seadus on lõpuhääletamisel nähtawa enamusega vastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

5. Eesti-Wene raudteekonwentsiooni täienduste kinnitamise seadus — II lugemisel. Wäliskomisjoni aruandja **J. Laidoner** (loeb): Eesti-Wene raudteekonwentsiooni

täienduste kinnitamise seadus.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Pealkiri on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **J. Laidoner** (loeb): § 1. Tunnustatakse kinnitatuks (ratifitseerituks) järgmised Riigikogu poolt 12. aprillil 1921 a. kinnitatud Eesti-Wene raudteekonwentsiooni („Riigi Teataja“ nr. 51/52 1921 a.) täiendused, mis alguskirjas mõlema riigi walitsuswolinikkude poolt Tallinnas, juulikuu wiinal päewal ükstuhat üheksasada kahekümnekolmandal aastal alla kirjutatud: 1) Konwentsiooni II jagu II peatükk, 2) protokoll lisaks walitsuswolinikkude protokollidele 17 septembrist 1920 a., 3) protokoll muudatuseks walitsuswolinikkude protokollile 17. septembrist 1920 a. 4) määrustiku muudatus reisijate, nende багаashi ja kaubaweo kohta Eesti ja Wenemaa raudteede otseühenduses.

Konwentsiooni II jagu, II peatükk ühes protokollidega ja määrustiku muudatusega awaldatakse alljärgnewalt ühes käesolewa seadusega.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 1 vastu wõetud.

Aruandja **J. Laidoner** (loeb): § 2. See seadus astub jösse tema wastuwõtmisega.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 2 wastu wõetud, seega on seadus II lugemisel wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

6. Kaubandus- Rahaasjanduse tööstusministeeriumile eelkrediidi määramise seadus — II lugemisel. komisjoni aruandja **H. Ostrat** (loeb): Kaubandus-tööstusministeeriumile eelkrediidi määramise seadus.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on pealkiri wastu wõetud.

Aruandja **H. Ostrat** (loeb): § 1. Kaubandus-tööstusministeeriumile awatakse riigikassa poolt eelkrediit Mrk. 2.000.000 suuruses kaubandus-tööstusministeeriumi maja tugimüüri ümberehitamiseks Pikaljalal ja sellega ühenduses olevate tööde läbiwiimiseks.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 1 wastu wõetud.

Aruandja **H. Ostrat** (loeb): § 2. Käesolew seadus hakkab maksuma tema wastuwõtmisega.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 2 wastu wõetud, sellega on käesolew seadus II lugemisel wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

7. Asunikkude ehituslaenu seadus — II lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **H. Ostrat** (loeb): Asunikkude ehituslaenu seadus.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on pealkiri wastu wõetud.

Aruandja **H. Ostrat** (loeb): § 1. Määratakse põllutööstusministeeriumile 1923 a. eelarwes täiendawalt eelkrediiti 125.000.000 mk. laenu andmiseks asunikkudele hoonete ehitamiseks.

R. Penno (as.): Juba I. lugemisel juhtisin tähelpanu selle peale, et käesolew laenu fond on liiga väike ja ei suuda asu-

nikka rahuldada. Walitsus oma seletuskirjas näitab, et see terwelt 92.000.000 m. wõrra vähem on, kui tegelik tarwidus nõuab. Mina oma rühma nimel esinen parandusega: „asunikkude ehituslaenu seaduse § 1-ses wõtta 125.000.000 marga asemel 150.000.000 marka“, kuigi see on kõigest 25.000.000.— rohkem, kui käesolewas seaduseelnõus ette on nähtud. Et ma mitte 92.000.000.— marga nõudmisega ei esinenud oli õieti selleks, et ära hoida selle seaduseelnõu uuesti rahaasjanduse komisjoni andmist. 25.000.000 on igatahes vähene summa ja Riigikogu wõib seda wastu wõtta weel sel istungjärgul. Kui peaks sarnane kaalumine ette tulema, et seaduseelnõu uuesti komisjoni anda tahetakse, siis olen walmis parandust tagasi wõtma, sest laen on kiire iseloomuga ja ei luba edasilükkamist.

R. Pälson (töörp.): Isegi niimetatud kehwaade asunikkude esitaja leidis, et kawatsetaw summa liig väike on ja tegi ettepaneku seda 150.000.000 marga peale tõsta. Mina leian, et asunikka väga palju on, kes praegu kõige wiltsamas majanduslises seisukorras. Kui paremalt tiwalt räägitakse põllukultuuri tõstmisest pean ma ütleva, et sellega põllukultuur mitte tõstetud ei saa, kui meie laiemat rahwahulga, nagu seda asunikud on, rahuldamata jätame. Teen ettepaneku abi anda mitte laenuna, waid toetusrahana- ja § 1 wastu wõtta järgmiselt: „Määratakse põllutööstusministeeriumile 1923 a. eelarwes täiendawalt eelkrediiti 245.000.000 marka toetusraha andmiseks kehwaadele asunikkudele hoonete ehitamiseks. Märkus: Tähendatud toetusraha tagasimaksmise alla ei kuulu.“

Juhataja **K. Wirma**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **H. Ostrat**: Wastates härra Penno'le pean tähendama, et minul, kui asunikul 25.000.000 marga wõrra krediidi tõstmise wastu midagi ei oleks.

Kui rahaasjanduse komisjoni esitaja pean tähendama, et see suurendamise küsimus ka rahaasjanduse komisjonis arutusel oli. Kuid seal seletas põllutööstusminister Rostfeldt, et tema teatud ja kogutud andmete järele täiesti kindel on, et sellest 125.000.000 wälja tuleb ja et sellest summast isegi weel 13.000.000 üle jääb. Härra Penno poolt toodi ette seletusi, et asunikkudele on kitsendusi tehtud laenu andmises krediidi wähesuse pärast. Nüüd on wõimalik selle 13 miljo-

niga seda heaks teha. Nii siis rahaasjanduse komisjoni läbikaalumise järele tänawu aasta lisakrediidi tõstmist mitte tarwis ei ole.

Mis aga härra Pälson'i poolt tehtud ettepanekusse puutub, siis pean küll tähendama, et kui see parandus wastu wõetakse, siis muudab see põhjalikult tänase ehituslaenu seaduse. Ei ole tegemist enam ehituslaenu seadusega, waid toetusraha andmisega asunikudele. Täiendaw seaduseelnõu tuleks uuesti komisjoni anda ja hulk aega kuluks ära enne, kui tast wast seadus saaks. Asunikud, kes praegu ehitawad, satuksid waheajal kõige täbaramasse seisukorda. Oleks sellega küll nõus, kui härra Pälson esineks uue seaduseelnõuga, mille järele asunikudele tagasimakсутa toetusraha antakse. Ehituslaenu seadus tuleb aga sarnasel kujul wastu wõtta, nagu ta siin rahaasjanduse komisjoni poolt ette pandud on.

Juhataja **K. Wirma**: Rkl. härra Penno poolt on tehtud § 1 juurde järgmine parandus: „Asunikude ehituslaenu seaduse § 1 wõtta 125.000.000 marga asemel 150.000.000 marka“. Rkl. Pälson'i poolt on ettepanek tehtud § 1 järgmiselt wastu wõtta: „Määratakse põllutööstusele 1923 a. eelarwes täiendawalt eelkrediiti 245.000.000 marka toetusraha andmiseks keh Wadele asunikudele hoonete ehitamiseks. Märkus. Tähendatud toetusraha tagasimaksmise alla ei kuulu.“

Rkl. Pälson'i ettepanek, kui kõige kaugemale ulataw, tuleb esimesena hääletamisele. Kui see peaks wastu wõetama, siis langeb komisjoni ja rkl. Penno ettepanek ära. Kui rkl. Pälson'i ettepanek tagasi lükatakse, siis tuleb rkl. Penno ettepanek hääletamisele. Selle korra wastu keegi ei protesteer. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on rkl. Pälson'i ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rkl. Penno ettepanek 125 miljoni asemele wõtta 150 miljonit. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek tagasi lükatud. Panen § 1 komisjoni redaktsioonis hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 1 wastu wõetud.

Aruandja **H. Ostrat** (loeb): § 2. Laenu wäljaandmist teostada Wabariigi Walitsuse poolt asunikude ehituslaenu wäljaandmise, tagasimaksmise korra

ja laenu kindlustuse kohta 18. mail, 1923 a.) kinnitatud määruse alusel („Riigi Teataja“ nr. 74 — 1923 a.).

R. Pälson (töörp.): Panen ette seda paragrahwi sarnasel kujul wastu wõtta: „Laenu wäljaandmist teostatakse asunikude organisatsioonide kaudu“.

Juhataja **K. Wirma**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **H. Ostrat**: Ma arwan, et kui uut laenuandmise wiisi maksmata panna, siis ainult takistab see laenu kiiret wäljaandmist, sellepärast ettepanekuga ühineda ei saa.

Juhataja **K. Wirma**: Rkl. Pälson'i poolt on parandus tehtud, mis kõlab järgmiselt: „Laenu wäljaandmist teostatakse asunikude organisatsioonide kaudu“. (Hääletatakse, loetakse hääli.) Ettepaneku poolt on 19 häält, wastu 34 häält, sellega on ettepanek tagasi lükatud. Palun neid, kes § 2 poolt on, kätt üles tõsta. (Hääletatakse.) § 2 on nähtawa enamusega wastu wõetud. Sellega on seadus II lugemisel wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

8. Rahwawäelaste ja nende perekondade pensioniseaduse muutmise seadus — II lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **L. Johanson** (loeb): § 1. Rahwawäelaste ja nende perekondade pensioniseaduse muutmise seadus.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Pealkiri on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **L. Johanson** (loeb): Rahwawäelaste ja nende perekondade pensioniseaduse § 1 („Riigi Teataja“ nr. 26/27 — 1920 a.) täiendatakse järgmise märkusega:

Märkus 2. Töö-hoolekandeministritele antakse õigus § 1 punkt c ettenähtud isikutele, kellel peale langenud ehk surmasaanud rahwawäelase weel teisi toitjaid on, määrata pensioni juhtumistel, kui teised toitjad ainelise wõi terwislise seisukorra tõttu ülespidamise kohustust täita ei suuda wõi selle täitmine iseäraliste raskustega seotud on, kunni need takistused olemas.

Juhataja **K. Wirma:** (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduse sisuja sellega ka terve seadus II lugemisel wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde

9. Sõjawäeosade ja -asutuste alla wõetud ruumide üüriseaduse muutmise seadus — II lugemisel. Omawalitsuse komisjoni aruandja **O. Liigand** (loeb): Sõjawäeosade ja -asutuste alla wõetud ruumide üüriseaduse muutmise seadus.

Juhataja **K. Wirma:** (Hääletatakse.) Pealkiri on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **O. Liigand** (loeb): Sõjawäeosade ja -asutuste alla wõetud ruumide üüriseadus („Riigi Teataja“ nr. 94 — 1922 a., seadus nr. 76) muudetakse ja täiendatakse järgmiselt:

§ 4. „Käesolewa seaduse juurde lisatud üüritabel on maksew ühe aasta jooksul, see on 1. jaanuarist kunni 31. detsembrini 1924 a.“

LISA

sõjawäeosade ja -asutuste alla wõetud ruumide üüriseaduse § 4 juurde.

Üüritabel.

Ruumid	Hastaüür markades põranda ruutmeetri pealt.			
	Tallinnas.	Tartus, Narwas ja Nõmme alewis.	Kõigis teistes linnades ja alewites.	Kõigis elukohtades väljaspool linna ja alewi piire.
I. Kogukonna karsarmud	216	200	184	132
II. Muud eluruumid	324	300	276	198
III. Talliruumid . . .	96	88	80	60
IV. Laduruumid:				
1) Raudtee juures mitte kaugemal kui 100 mtr.				
a) kiwist . . .	160	120	108	72
b) puust . . .	120	90	72	54
2) Raudteest eemal:				
a) kiwist . . .	100	72	54	45
b) puust . . .	72	54	45	36
V. Kuurid:				
1) raudtee juures	54	45	36	27
2) raudteest eemal	36	27	22	18
VI. Töökojad	160	120	108	72

Juhataja **K. Wirma:** (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 4 ühes lisaga wastu wõetud.

Aruandja **O. Liigand** (loeb): § 7. Kui eraruumide omanik omawalitsuse poolt määratud tähtjaks tarwilisi kohustusi ruumide korraspidamise alal (kogukondliste kohustuste seadus § 601 S. k. IV k.) ei täida, võib omawalitsus seda teha lasta maksetawa üüri arwel.

Juhataja **K. Wirma:** (Hääletatakse.) § 7 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **O. Liigand:** Ma pannen ette sõjawäeosade ja -asutuste alla wõetud ruumide üüriseaduse muutmise seaduse juurde lisada weel § 8 järgmise sisuga: „Käesolewa seaduse § 4 hakkab maksma 1. jaanuarist 1924 a.“

Selle järele hakkab siis § 7 maksma kohe 10 päewa pärast seaduse väljakuulutamist, mis väga soowitaw oleks, kuna aga § 4, mis üüritabeli tähtaega käsitab, 1. jaanuarist 1924 a. maksma hakkaks, nii nagu see ka tarwilik on.

Juhataja **K. Wirma:** On ettepanek wõtta juurde sellele seadusele § 8. „Käesolewa seaduse § 4 hakkab maksma 1. jaanuarist 1924 a.“ Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 8 wastu wõetud. Sellega on käesolew seadus II lugemisel wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

10. Põllutööministeeriumile riikliste maaparanduse tööde tegemiseks eelkrediidi määramise seadus — II lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **K. Tonkman:** Austatud Riigikogu liikmed! Riigikogu koosolekul 27. juulil, kui maakomisjoni ettepanek põllutööministeeriumile 10.000.000 marga suuruses riikliste maaparanduse tööde tegemiseks eelkrediidi määramise asjus arutamisel oli, esines põllutööminister täiendawa ettepanekuga, et seda nõutud krediiti tuleks 60 miljoni wõrra suurendada, et sellest tegewatele põllumeestele maaparanduse töödeks laenu antaks. Riigikogu määras selle ettepaneku I ja II lugemise wahel rahaasjanduse komisjoni. Rahaasjanduse komisjon, üksikasjaliselt seda seaduseelnõu läbi waadates, ühines

seaduseelnõu läbi waadates, ühines

täiesti põllutööministri ettepanekuga, et tegewatele põllumeestele maaparanduse tööde tegemise otstarbeks laenu tuleks anda 60 miljoni marga suuruses ja esineb järgmise täiendawa ettepanekuga: „Põllutööministeeriumile riikliste maaparanduse tööde tegemiseks ja põllumeestele laenu andmiseks maaparanduse tööde läbiwiimiseks eelkrediidi määramise seadus.

§ 1. Põllutööministeeriumile määratakse eelkrediiti 70 miljonit marka. Sellest summast antakse 1923 aastal 10 miljonit marka riikliste maaparanduse tööde tegemiseks ja 60 miljonit marka laenuks põllumeestele maaparanduse tööde läbiwiimiseks 1923 a. kuni 20 miljonit marka ja 1924 aastal ülejäänud summa.

§ 2. Wabariigi Walitsusel on õigus määrusi anda § 1 tähendatud laenu wäljaandmise korra, kindlustamise, selle pealt wõetawa protsendimäära ja laenu kustutamise kohta.“

Teen ettepaneku seda rahaasjanduse komisjoni ettepanekut teisel lugemisel wastu wõtta.

Juhataja K. Wirma: Palun kõige pealt pealkiri ette lugeda.

Aruandja K. Tonkman: Endine pealkiri oli (loeb): Põllutööministeeriumile riikliste maaparanduse tööde tegemiseks eelkrediidi määramise seadus ja parandus on nüüd (loeb): Põllutööministeeriumile riikliste maaparanduse tööde tegemiseks ja põllumeestele laenu andmiseks maaparanduse tööde läbiwiimiseks eelkrediidi määramise seadus.

J. Wain (sd.): Juba siis, kui see seaduseelnõu esimesel lugemisel oli, tegin märkuse selle ettepaneku kohta, mis siia seaduse juurde, tema laiendamise sihis, tehti. Praegu on kogupõllumeeste seaduste hooaeg. Ühe ja kahe paragrahwilised seadusekesed tõusewad nagu taimed taimelawalt; nad tulid esile nimelt sellepärast, et walitsust moodustati, kus enamus wahest kõwenes, wahest nõrgenes, mil igasuguste juhuste peale wälja minna maksis. Iseenesest peaks seadusel kestwam ettewalmistusperiood olema. Meil on küllalt olusid, kus tarwidused juba ammu on wälja kujunenud, kuna aga nende rahuldamise peale pole üldse mindud.

Mis puutub üldse seadustesse, kus Wabariigi Walitsuse käed täitsa lahti jääwad, siis on meil juba mõnedki kogemused olemas, näituseks asunikudele

ehituslaenu wäljaandmine ja teised alad. Igatahes peaks Riigikogu teadma, mis ühe ehk teise summaga peale hakatakse, mida teha tahetakse. Riigikogu eelarwe-komisjonis, kus põllutööministeeriumi eelarwet läbi waadati, rõhutati korduwalt, et riigil ei ole raha, ning ei wõi 11—12 miljonit wälja anda, waid kokku hoida, olgugi et wäljaandmise tarwidus üldiselt tunnustati, wäljaandmise wiisid heaks kiideti. Jutt oli riiklistest maaparanduse töödest. Nüüd aga esinetakse mitte seaduseelnõuga, waid esinetakse parandusega teise seaduse juurde, mis nagu tükk sawi seinale külge jääma peab, ja nõutakse mitu korda suurem summa raha, kui seadus ise käsitab. Seadusega antakse walitsusele krediiti ja teistest küljest põllumeestele laenu. Üks osa läheb walitsuse käsutada kindlate ja meile teadaolewate plaanide järele, kuna teine osa läheb tööde peale, mille kohta Riigikogul absoluut midagi teada ei ole. Meil on kogemusi, kus Riigikogus sarnase kergusega raha mitte ei antud. Nimelt on asunikkuude laenude juures ära tähendatud, kuidas neid laenusid tuleb anda; samuti hiljuti wastu wõetud korteritelaenu seaduses, kus määrati ära tasumise tähtaeg, laenu protsentuaalne ulatus wõrdlemisi tarwidusega ja protsentidega. Nüüd antakse wõimalus põllutööministeeriumile laenusid anda ja põllumeestele laenusid saada, ei saa mitte ära unustada, et laenu andmisega mitte alati seda kätte ei saada, mida kätte saada tahetakse. Iga laenu andmise juures peab walitsus silmas pidama riiklisi otstarbeid. Kui tahetakse laenusid anda, siis ei loomulik, et selle laenu otstarbeks oleks, et teatud tööd tehtud saaks, waid ka see, et enam inimesi teatud tööde juurde asuks, ja selleks ei ole mitte tarwis, et peaks olema igakord suur summa, waid on küllalt, kui teatud osa laenuks antakse. Sarnaselt andes jätkuks suuremale hulga. Teen ettepaneku wõtta pealkirjaks see redaktsioon, mis omal ajal Wabariigi Walitsuse poolt esitatud ja nimelt: „Põllutööministeeriumile riikliste maaparanduse tööde tegemiseks eelkrediidi määramise seadus.“

Juhataja K. Wirma: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja K. Tonkman: Austatud Riigikogu liikmed! Wäga austatud eelkõneleja juhtis tähelepanu selle peale, et niisugused kaheparagrahwilised seadused ei olewat sarnased, mida wastu

wõtta wõib. Kui meie asja lähemalt waatame, siis näeme, et asunikkuude ehituslaenu seadus on niisamasugune kaheparagrahwiline seadus, kus Wabariigi Walitsuse juhtnõõride järele laen asunikkuudele wälja antakse. Sellelt kõnetoolilt ütles hiljuti asunikkuude esitaja härra Ostrat, et see asunikkuude ehituslaen olewat täiesti korda läinud ja selle wäljaandmisel mingisuguseid sekeldusi ette tulnud ei ole. Nii ei wõi ka mingisugust kahtlust olla käesolewa maaparanduse laenu wäljaandmise korra juures, et see laen mitte korralikult wälja antud ei saaks, sest Wabariigi Walitsusel on juba küllalt praktikad olemas sellekohaste laenude wäljaandmisel. (W a h e l h ü ü e p a h e m a l t p o o l t : T u n n e m e s e d a p r a k t i k a t !) Nii ei ole mingisugust kahtlust laenu otstarbekohase wäljaandmise juures. (W a h e l h ü ü e p a h e m a l t p o o l t : P o t i p ö l l u m e h e d .) Missugused need oleks? Ma wõiks teile selle kohta seletust anda, kuid see wiiks minu käesolewast asjast kõrwale. Potipõllumehi ei ole üldse mitte. Meie oleme kõik ühest kännust, ei ole nii, et üks on potis kaswanud ja teine wäljaspool potti. Selle sõna lükkamata mina otsekohe tagasi. (M ü r a p a h e m a l p o o l . H ü ü d e d : P a n g a p ö l l u m e h e d .) Mis pangapõllumeestesse puutub, siis on see hoopis teine küsimus. Pangad lähewad igale ühele tarwis. See oleks ainult asja segamine. Nüüd aga edasi. Eelkõneleja jättis targu ütleмата, et käesolew laen otstarbetu on, kuid tema kahtlustas laenu wäljaandmise korda, ei olla õiget otstarbet seda põllumeestele anda. Seda wõib aga ridade wahelt lugeda, et laenu põllumeestele anda ei taheta. Mispärast seda targu öeldi? Waadake sellepärast, et sotsiaaldemokraadid, kui nad maal ringi käisid, agitatsiooni koosolekutel lubasid ka põllumeeste olukorda parandada ja Riigikogusse tahtsid põllumeeste arwel tulla. Siin Riigikogus meie härrad sotsiaaldemokraadid ei taha põllumeestele mitte midagi anda, tahawad ainult wõtta. Seda jäeti targu ütleмата. Jäeti ka täitsa põhjendamata, mis põhjusel seda laenu anda ei wõi. Missugused wajadused on nüüd sellel laenul?

Austatud ja lugupeetud Riigikogu liikmed! (N a e r p a h e m a l p o o l .) Need, kes on wanemates põllumeeste organisatsioonides töötanud, need teawad väga hästi, kui kibe wajadus oli juba tsaariajal põllumajanduses korraliku maaparanduse

laenu järele, et sellega oma maad parandada. Igal Riigikogu liikmel peaks selge olema, et Eesti on läbi ja läbi põllutööriik. Kui meie aga sellest põllutööriigist läbi sõidame, siis näeme, et haritud maapind koguni wäike on. Maapind on kaetud iga-suguse lepawõsastikuga, sood ja rabad. Kui tahame, et meie põllumajandusline kultuur edenema peaks, siis tulewad need sood, rabad ja wõsastikud üles harida, maa tuleb wiljakandwaks maaks muuta. See nõuab aga raha, väga palju raha. Seda raha teie tegelikkudele põllumeestele maaparanduse töödeks laenuuna anda ei taha. (J. Piiskar (is.): Teie olete need wiimased, kes seda tee-wad.)

Juhataja K. Wirma: Palun kohatdel mitte rääkida!

Aruandja K. Tonkman: Härra Piiskar'i rahustuseks wõin ütelda, et olen väga palju sood harinud. (J. Piiskar (is.): Potis wõi? — Naer.) Härra Piiskar on ju wäljaspool potti kaswanud. (Naer.) Mis puutub pankadesse, siis öeldakse, et pankasid on meil mitmesuguseid, et nendest pankadest wõiks põllumehe raha wõtta ja oma maad parandada. Praegu olemasolewad aktsiapan-gad on niisuguse iseloomuga, et põllumehe ei saa sealt raha laenata. (W a h e l h ü ü d e d p a h e m a l t p o o l t : Ü t e l g e s e d a h ä r r a P ä t s ' i l e , T e m a n t ' i l e j a P a r i k ' u l e .) Nende pankade põhikirjades on ette nähtud lühikeseajalise laenu wäljaandmine wekslite kindlustusel. Maaparandus wajak pikaajalist laenu. Maaparanduse töö tasub enese alles pikema ajaga ära, mitte ühe aastaga. Alles 4—5 aasta pärast tuleb see tasuwus nähtawale. Nii ei wõi praeguse lühikeseajalise pangalaenuga kuidagi wiisi maad parandada, waid siin tuleb tingimata põllumeestele odawaprotsendilist maaparanduse laenu wõimalusi luua. Maaparanduskultuur on tingimata tarwilik kahel põhjusel. Esiteks riiklisest seisukohast asja peale waadates näeme, et meie riigi põhimõte on põllutöö ja põllutöökultuur. Meie ei wõi sellega sugugi leppida, et sarnased suured maalarakad, mis praegu weel harimata, seda weel kauemaks ajaks jääks. Meie peame neid harimisele wõtma ja wiljakandwaks muutma. Teiseks rahwamajanduse seisukohalt, kus suur kasu ka majandusliselt rahwamajandusele tuleb. Alles hiljuti andsid härrad sotsiaaldemokraadid Riigikogule arupärimise, et mis mõtleb Wabariigi Walitsus

teha, et toiduainete hinnad langeks. Selle küsimisega tahetakse näidata, et meie riigis toiduainetest puudus, — ja et puudust kõrvaldada, tahetakse toiduainete väljavedu kinni panna, mis põllutööl, riigile ja rahwamajandusele kahjulik; maaparandusega tõuseb põllu produktioon, sellega saame oma linnasid rahuldada ja jääb järele veel teataw ülejääk, mis välja wedada saab, mille eest välisraha saadakse. See maaparanduse laenu nõudmine on täiesti põhjendatud, sest senni ei olnud põllumeestel kusagil võimalik maaparanduseks laenu saada. Kui nüüd küsitakse, et kust teatakse seda, et põllumeestel maaparanduseks raha tarwis on. Selleks on kindlad andmed. Põllumehed on maaparanduse tööde eelplaanisid väga palju teha lasknud ja sihikindlalt maaparanduse töödele asunud. Põllumeeste keskseltsi maaparanduse büroo on niipalju üksi juba maaparanduse eelplaanisid teinud, missugune tööde läbiwiimine 212.533.000 marka maksma läheb. Peale selle veel need maaparanduse eelplaanid, mis eratehnikud ja erabürood teinud on, sellest selgub, et põllumeestel suur tung ja tahtmine on maaparanduse tööle asuda, mis väga suurt kulu nõuab. Nüüd tuleks Riigikogul see seaduseelnõu vastu wõtta, et põllumeestele, kellel omal kulul ei ole võimalik maaparandada, krediiti võimaldada. Rahaasjanduse komisjoni nimel, kus kõik üksikotsusele jõuti, et see krediit tuleks põllutöoministeriumile awada, teen ettepaneku seda seaduseelnõu vastu wõtta.

Juhataja K. Wirma: Rkl. Kornel on sõna palunud, aga et ma ei tea, mis asja kohta ja et aruandjal juba lõpusõna oli, ei saa ma sõna anda.

Rkl. Wain tegi ettepaneku, wõtta pealkirjaks samane pealkiri, mis I. lugemisel juba on vastu wõetud. See ettepanek tuleb hääletamisele siis, kui rahaasjanduse komisjoni ettepanek ei peaks vastu wõetama. Mina kawatsen hääletamisele panna rahaasjanduse komisjoni poolt ettepanud pealkirja, kui paranduse endisele pealkirjale. (Hääletatakse, loetakse häält.) Komisjoni poolt ettepanud pealkiri on saanud poolt 43 häält, vastu 21 — sellega vastu wõetud ja rkl. Wain'i ettepanek hääletamisele ei tule.

Aruandja K. Tonkman (loeb): § 1. Põllutöoministeriumile määratakse

eelkrediiti 70.000.000 marka. Sellest summast antakse 1923 a. 10.000.000 marka riikliste maaparanduse tööde tegemiseks ja 60.000.000 marka laenuks põllumeestele maaparanduse tööde läbiwiimiseks 1923 a. kuni 20. miljonit marka ja 1924 a. ülejäänud summa.

J. Wain (sd.): Omal ajal seisis naljalehes, et Türgi sultanile, kes terwise poolest wiletsaks jäänud, soowitatud arstide poolt peksta mingisugust kotti, sultan, kui riigi walitseja juba füüsilise töö peale ei oleks läinud, küll aga wahendi peale ja tagajärjed oleksid ikkagi ühesugused.

Härra Tonkman peksis siin ka kotti. Ta pani minule sõnad suhu ja hakkas neid arutama. Mina ei puudutanud ühe sõnagagi selle krediidi otstarwet, waid käsitasin krediidi andmise tingimisi, sellepärast oli aruandjal täitsa ülearune otstarbest nii pikalt ja laialt kõnelda. Ma pean § 1 juures jälle selle laenu tarwitamise korra ja kohtade puhul tähendama, et ka härra aruandja ei saanud olewatest puudustest mööda minna waid tähendas, et eramaamõõtjad ja weeloodijad olla kusagil plaanisid teinud, aga kus kohal ja mille kohta plaanisid tehtud, seda ei teadnud tema mitte ütelda.

Oli ammu aeg kõigi nende peatööde kallale asuda, mille kohta ministeeriumil eelplaanid olemas. Ma kordan aga veel, et nad olid 2 aastat järjekorras ja 2 aastat on kaebatud, et puudub raha. Nüüd paisatakse raha, et eramaamõõtjate wõi weeloodijate ja ei tea kelle poolt tehtud plaanide järele üksikute talumaade peal kraawe kaewama hakata, mis teinekord ainult mõnikümmend sülda, äärmisel juhtumisel mõni sada sülda pikad on, ilma et teada oleks, kuhu see wesi läheb ehk kas ta üldse ära läheb. Laen antakse ilma millegita, ja miks siis mitte wõtta, see ju kroonu raha. Ma ei kahtle, et enamus, kes pealkirja vastu wõttis, ka esimese paragrahwi esitatud kujul vastu wõtab, aga ma arwan siiski tarwilikuks rõhutada, et kui Riigikogu rahwa raha jagab, siis peaks ta ka teadma, mille peale ta ka seda annab. Ma teen § 1-se kohta paranduse, nagu ta oli ette pandud Wabariigi Walitsuse eelnõus, nimelt „Põllutöoministeriumile määratakse eelkrediit 10 miljonit marka riikliste maaparanduse tööde tegemiseks“.

K. Kornel (rhw.): Siin wõib isegi wast küsimus tekkida, kas ei oleks kohasem seda krediiti nõutada eelarwe korras. Siis oleks hilja. Peab ütleva, oleks

parem olnud, kui see krediidi nõudmine oleks warem tulnud, siis oleks wõidud nõutawa krediidi abil maaparanduse töid käesolewal aastal hoogsamalt läbi wiia. Rahaasjanduse komisjoni poolt ettepanud krediidi summa tuleb wastu wõtma, sest see krediit läheks kõige hädalise mate tööde jaoks, mis juba suures osas algatatud on. Nende teadete põhjal, mis põllutööminister rahaasjanduse komisjonile andis, on nendel majapidamistel, kellele laenu kawatsetakse anda, asjatundjate poolt kokku seatud 15 põllumeeste keskkorralduste poolt kontroleeritud üksikasjalised kawad maaparanduse tööde kohta. Seda silmas pidades, arwan, et Riigikogu peaks selle summa wastu wõtma. Tema annaks wäga suurt hoogu meie maaparanduse tööle. Juba paljas see teadmine, et Riigikogu mõtleb krediiti määrata, on igalpool terwel maal inimesed liikuma pannud. Ma wõin näitusi tuua Wiljandimaalt, kus õige rahwarikkad külad on. Juba palja teate põhjal tulewad põllumehed kokku ja arutawad, mis neil tuleks teha ja kuidas talitada. See on üks esimestest pääsukestest, mida meie põllumeeste huwides lendu laseme. Temale peawad teised eelarwe korras järgnema. Wõite kindlad olla, et kui meie sedawiisi oma põllumajanduse eest hoolitseme, meie 10 aasta pärast oma maad enam ära ei tunne. Soowitaksin seda krediiti täna ettepanud suuruses lubada.

J. Piiskar (is.): Kuulasin suure tähelepanuga ja huwitusega aruandja seletust aga ei saanud samuti aru, missuguseid uksi ta lahti murda katsus. Ei ole kellelegi mõttesegi tulnud põllukultuuri ja nimelt maaparanduse tööde wastu kõnelda. Ei ole keegi kawatsenud kõneleda selle wastu, et meil söödisolewad maad ja wõsa all olewad maad tuleksid üles harida. Kui härra Tonkman oleks I Riigikogus olnud, siis oleks ta wististi mäletanud, kuidas meil Abja põllumeestega ja teistega ägedad sõnawahetused on olnud selle üle, miks meie julgesime nõuda, et põllumehed söödimaad harimisele wõtaksid. Nüüd wastupidist seletama tulla on otse ülekohus. Seda wõiks wast ainult sellega seletada, et aruandja neid eelmisi asju küllalt ei tea. Kui ma sõna wõtsin, et kõnelda elnõu wastu sarnasel kujul, siis sugugi mitte selleks, et maaparanduse tööde wastu kõnelda, waid et eitada seda wiisi, kuidas riigikassast summe wälja antakse. Meile paistab selge olewat, et siin on tegemist nüüd juba lahkunud põllu-

tööministri wiimase käeliigutusega põllumeestekogude poole, otse kui lahkumise kingituseks. See on selle krediidi sisu, sest kui härra minister eneselt küsiks, kuidas neid töid teha, siis tal pole wist endalgi mingit kawa, kus ta neid mõtleb teha ja mispärast neid just seal on tarwis teha. Ja mispärast on waja 60 miljonit aga mitte 30 miljonit, nagu põllumeestekogude esitaja nõudis, ja mispärast just kahekordne summa on wõetud.

Need küsimused tõusewad üles selle seaduseelnõu arutamisel ja mina soowiksin, et endine põllutööminister, kes ka praeguse walitsuse liige on, seletaks, kuidas ja missuguse kawa järele tahetakse korraldada maaparanduse töid riiklisel alusel ja missugustel põhimõtetel ja missugustel alustel mõeldakse subsideerida era maaparanduse töid. Peab ju olema kawa, sest ei saa nij kaugele minna, et kui keegi peremees tahab oma koplisse kraawi kaewata, ilma et ta küsiks, kas see kraaw ka otstarbekohane on, et ta siis riiklist laenu wõiks saada. Mina olen palju umbkraawe näinud, mis kumbagist otsast wett wälja ei saada ja kolme, nelja aasta kestes jälle kinni kaswawad. Maaparanduse tööde kawad ja loodimise eeltööd peaksid wähemalt olema mitte ainult põllumeestekogude ja keskseltside taskudes, portfelliges, nagu aruandja kõneles. Ei ole ka sellest küllalt, et põllutööminister ainult neid on näinud ja wast ka läbi katsunud, kas nad otstarbekohased ja riiklise maaparanduse poliitikaga kooskõlas, waid on tarwis, et ka Riigikogu liikmed enne krediidi lubamist teaksid, missugused need kawad on ja kuidas tahetakse korraldada maaparanduse tööd üldse. Senni seda aga tehtud ei ole, waid tehakse aga käeliigutus põllumeestele — õige hea, 60 miljonit.

Ma puudutan weel ka üht teist küsimust. Siin tähendas juba eelkõneleja, et Eestis jäetakse wäga tarwilisi asju tege-mata, sellepärast et ei olla raha. Ei tarwitse näitusi tooma hakata. Kui need aga härradel põllumeestel ja teistel, kes seda elnõu praegusel kujul toetawad, meelest on läinud, siis wõiks neid asju III lugemisel neile meelde tuletada. (W a h e l h ü ü d e d p a r e m a l t p o o l t : M e t s s o t s i d.) Ja kui lugu nii on, et alatasa hädalised tarwidused, mis just kehwarna kihi huwides, jääwad rahuldumata rahapuudusel, siis ei tuleks maa jõukamale kihile esimeses järjekorras raha mitte anda. Meie ei ole maaparanduse ja põllukultuuri tõstmise wastu, kuid kordan weel, et

oleme selle vastu, et kõige jõukamale kihile antakse mitmedkümned miljonid toetusraha, kuna seda teistele palju kehvamatele mitte ei anta. Põllumeeste, eriti kogupõllumeeste hulgas on inimesi, kes on pangahärrad, sõna otsekohe semas mõttes, pangapõllumehed. Mispärast ei lähe nüüd oma pangapõllumeeste poole need maaharijad pärispõllumehed, kelle maad on wõssa kaswanud ja wee all ja kes selle tõttu halbades elutingimustes on? Miks ei ütle nad: waadake, oleme teid toetanud teie poolt hääletades, teil on palju raha, andke meile nüüd raha maaparanduse töödeks? Aga siin öeldakse, et tahetakse odawat laenu saada. Tähendab, nende oma meeste laenu on kallis. Nende omad mehed ütlewad, et meie oleme küll kui kaks kätt, mis teineteist pesewad, kuid minu raha on kallis, sina mine nõuta odawat laenu riigikassast, kuhu tulewad makstud kehwadelt inimestelt, aga mina, pangahärra, spekulerein oma rahaga seal, kus raha suuri protsente kannab. See on teie ühine wäerind, mille nimel nõuate, et kehwad ringkonnad, kes ägawad maksukoorma all ja kelle elulised vajadused rahuldumata jääwad, peawad põllumeestele 60 miljonit odawat laenu muretsema teadmata milleks seda laenu tarwitatakse ja kas mitte ei tarwitata neid summe tööpoolest prassimiseks, nagu pahemalt poolt waele hüüti. Ei ole näidatud, missugused kavad ja missugune kontroll selle laenu wäljaandmise ja tarwitamise kohta on ja kas kawatsetawad tööd on vastu wõetawad üldisest maaparanduse poliitika seisukohast. On weel terve rida teisigi küsimusi, mis ei lase leppida sarnase laenuandmisega, kuigi kordan weel, meil selle vastu midagi ei ole, kui põllutööstusministeri tööpoolest käed külge paneks ja hakkaks kultiveerima neid suuri maalahmakaid, mis praegu kasutamata seisawad ja neid sarnaseks muutma, et inimesed neid kasutada saaksid.

Juhataja K. Wirma: Sõna on faktiliseks märkuseks härra kaubandus-tööstusministril.

Kaubandus-tööstusminister B. Rostfeldt: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Härra Piiskar arwas, et minu ettepanek—60.000.000 krediiti määrata—oli lahkuwa ministri käeliigutus. Mina tegin ettepaneku Wabariigi Walitsuse nimel ja walitsuse, äga mitte oma algatusel. Käesolew krediidi määramise küsimus tekkis maakommisjonis, ja on üles wõe-

tud härra Jürman'i algatusel. Maakommisjon oli krediidi määramise poolt, kuid ei esitanud oma seisukohta Riigikogule, sest Wabariigi Walitsuse arwamine asia kohta oli teadmata. Wabariigi Walitsus oli wahepeal küsimuse ära kuulunud ja tegi mulle ülesandeks siin wastawa ettepanekuga esineda. Nagu näha, ei olnud see mitte minu käeliigutus.

Juhataja K. Wirma: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja K. Tonkman: Siin rääkis austatud rkl. härra Wain mingisugusest kottide tolmutamisest. Sotsiaaldemokraadid wõiwad küll kotte tolmutada ja öelda: „Andke meile, sest meie kotid tolmuwad, aga teil, põllumeestel, on weel wilja järele.“ See kotitolmutamise sõna on kohane teile öelda—mitte aga minule, tegewale põllumehele, kes maaparanduse tööd läbi ja läbi tunneb, ja ei mitte minu sellekohase maaparanduse laenu ettepaneku kohta, mida mina siin täiesti arusaadawalt käsitasin. Nendel härradel ei ole maaparanduse tööst põrmugi arusaamist, kes arwawad, et tahetakse wõtta teatud summad põllumeestele wäljamaksmiseks, ilma, et ette näidata oleks, kuhu seda panna. Meil on kindlad plaanid ja eelarwed ette näidata. Walitsusel ei ole mitte wõimalik maaparanduse plaanisid teha, sest põllutööstusministeriumil puudub sellekohane personaal, waid eelplaanisid on teinud tehnilised bürood. Põllumehed on raha maksnud ja plaane teha lasknud. Ei ole õige härra Wain'i poolt ettetoodud wäide, et nüüd tahetakse maamõõtjatele wõi tehnikutele raha wälja anda. Ma pean ütlema, et raha ei anta mitte isikutele, kes plaane teinud, waid plaanide järele maaparanduse tööde tegemiseks. Maaparanduse tööd, mis tehtud plaanide järele algatatud, on kõigiti põhjalikult tehtud. Eestimaa põllumeeste keskselts on suurem organisatsioon, millest igaüks, kes meie põllumajanduse edenemisest huwitatud, osa wõtta wõib, wabalt, ilma erakondade peale waatamata.

Selle puhtpõllumajanduslise organisatsiooni teateid waadates, wõin teile esitada järgmist: 1921—1922 aastal tehti maaparanduse töid 41 majapidamises 1.005 tiinu peal, mille harimine ja plaanid 40 miljonit 200 tuhat maksuma läksid. See oli põhja osakonnas. Lõuna osakonnas oli 112 majapidamise ehk 5.133 Riia waka maale eeltööd tehtud, mille kuiwatus 35.703.000 mk., $\frac{1}{2}$ sellest on harimata

maad, mille ülesharimine 22.900.000 mrk. maksab. Käesolewa aasta 1. juulini on põhja osakonnas kraawe looditud 49 wersta, pinnasuurusega 522 tiinu, kraawide kaewamine läheb maksma 3.750.000 marka. Kuiwatamine ühes harimisega läheb maksma 20.880.000 marka. Ülesantud tööd, mis käesolewal aastal weel teha tulewad, lähewad umbes 30. miljonit marka maksma. Lõuna osakonnas lähewad need tööd käesolewa aasta maaparanduse eeltööde järele umbes 60. miljonit marka maksma. Nõnda nõuaksid kõik maaparanduse tööd büroo andmete järele kulusid 112. miljonit 533 marka. Arwates, et kõigist maaparandajatest $\frac{1}{10}$ maaparanduse laenu soowiwad ja et laenu antakse 75% eelarwes nähtud kuludest, siis läheks laenu tarwis 143.459.850 mrk., missugune summa kahe aasta peale ära jagada tuleks, sest et maaparanduse tööd harilikult kahe aasta jooksul läbi wiiakse.

Kui nüüd küsida, kui suured on need talud, kellele on tahetud laenu anda, siis kardetakse siin, et need olla need rikkad kogupõllumehed, kellele raha omal küllalt, kuid keskseltsi andmete järele, millest on näha, et tehnilisi maaparanduse eeltööd on tehtud taludes, milledest kõige wäiksem on 3-me tiinuline ja kõige suurem — 65 tiinu. Kui arwatakse, et põllumehed siiski woiwad ilma maaparanduse laenuta läbi saada, siis eksitakse, sest nendes taludes, kus maaparandusi tahetakse ette wõtta, on just eriti wähe haritud maad, et põllumehed oma algatusel seda suurt kulurikast tööd ära teha ei suuda, kus selgub, et see laenu andmine täiesti põhjendatud on.

Nendel härradel, kes selle wastu waidlewad, ei ole õieti selge, mis asi see maaparandus on ehk kuidas seda teha tuleb. Nemad räägiwad kord, et toetawad maaparandust ja teine kord, et niiviisi ei wõi riik summasid wälja anda. No kumba nüüd uskuda, kas esimest wõi teist. Üks käib teise wastu. (P a h e m a l t p o o l t: Teie ei saa aru, millest meie räägime.) Teie ei saa aru maaparandamise tööd, minul on ta wäga selge ja wõiksin ka teile seda selgeks teha. Siin öeldakse, et walitsus ei saa õiglaselt maaparanduse laenu wälja anda. Mispärast siis mitte? Ma tõin juba waremalt selle näituse, et asunikude ehituslaen korda on läinud. (P a h e m a l t p o o l t: Kuidas selle okkupatsiooniga se. Naer.) Seda wõiksin teile ka rääkida. Teie armastate ju kotte tolmutada ja saate

sellega wäga hästi walmis. Siis saab walitsus maaparanduse laenuga ka hakkama. Siin öeldakse, et laenu tahetakse põllumestekogudele anda. Siin ei ole nõutud laenu põllumeestekogudele, waid seda laenu on waja maaparanduseks, põllumeeste keskseltsi büroo poolt walmistatud plaanide järele. Toonitati, et tahetakse anda põllumeestele toetusraha. Laen ei ole kellegi toetusraha, waid laen jääb ikkagi laenuks, kunni ta tagasi makstud saab. Siin ei ole kellegile mõttesse tulnud põllumeestele toetusraha wälja anda, waid laenu. Ja kes põllumeeste ringkonnas liigub, see teab, missugune wajadus on neil raha järele põllutöökultuuri loomiseks. Siin arwatakse teiselt poolt, et eks pangapoliitika tulgu ja aidaku neid. Siin ei pandud seda tähele, mis mina ütlesin, et meie pankade iseloom on teistsugune, need ei ole maapangad ega põllumajanduslised, waid nad on enamalt jaolt tööstus-kaubandus pangad. Üteldakse, et miks ei anna pangad põllumeestele odawalt laenu. Teie ei wii odawamalt oma raha pankas hoiule. Ma tean, teie ridades on mitmed, kellel raha pangas on ja nad ei ütle ka mitte, et ma annan selle raha 4% eest hoiule ja andke see põllumeestele odawalt maaparanduse töö laenuks, waid teie lähete sinna pankas, kus rohkem protsente saate. Ma ei taha pankasid kaitsema hakata, sest et pangad sellesse asjasse ei puutu. Siin üteldi härra Piiskari poolt, et põllumeestele tahetakse raha prassimiseks wälja anda. Härrad põllumehed, teie nüüd kuulete, et meie ainult prassime ja et meie tegewat ega loowat tööd ei tee. Aga teie, sotsialistid, tahate küll wõimalikult odawamini meie töowilja maitsta ja annate selles mõttes ühtelugu arupärimisi sisse. Nii siis, härrad, meie prassida ei saa, meil selleks raha ei ole, waid meie tahame raha panna loowa töö peale, mis riigile ja rahwale kasulik on. Need pommid, mida teie praegu loobite, ei lange mitte meie ridadesse, waid teie endi ridadesse. Ja need põhjendused ei ole mitte õiged, mis siin maaparanduse laenu wastu on ette toodud, waid tahetakse siin, nii ütelda, wett segada. Siin üteldi, et aruandja ei olewat asja õieti käsitanud. Ma olen seda sel kujul käsitanud, nagu ta rahaasjanduse komisjonis läbi räägiti ja läbi arutati ja hääleenanusega wastu wõeti. Nendel motiivididel olen seda ette kandnud, aga mitte teistsuguselt. Nagu seal üksikasjaliselt

läbi kaaluti ja ühel häälel wastu wõeti see põhimõte, et tegewatel põllumeestele on tarwis maaparanduse laenu wälja anda. Nüüd aga ütlewad härrad pahempoolsed, et ei ole waja laenu wälja anda. Praegu läheb Riigikogu puhkusele ja kui see seaduseelnõu nüüd wastu wõtmata jääb, ei saa põllumehed, kes maaparanduse töödega on alganud, seda mitte läbi wiia. Need ettetoodud põhjendused ja need ettekanded, mis on wastuwäiteks ette toodud, on liialdatud ja mitte põhjendatud.

Juhataja K. Wirma: Palun rahu! Rkl. Wain'i poolt on ettepanek tehtud § 1. sel kujul wastu wõtta, nagu tema maaseaduse komisjoni poolt esitatud ja I lugemisel wastu wõetud on. Rkl. Wain'i ettepanek on maakomisjoni ettepaneku toetamine ja tuleb hääletamisele ainult siis, kui rahaasjanduse komisjoni ettepanek ei peaks wastu wõetama. Panen hääletamisele rahaasjanduse komisjoni ettepaneku, kui see tagasi lükatakse, siis tuleb hääletamisele maakomisjoni ettepanek. Asum hääletamisele. Kes on rahaasjanduse komisjoni ettepaneku poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 1 rahaasjanduse komisjoni poolt ette pandud kujul wastu wõetud, ja rkl. Wain'i ettepanek hääletamisele ei tule.

Aruandja K. Tonkman (loeb): § 2. Wabariigi Walitsusel on õigus määrusi anda § 1. tähendatud laenu wäljaandmise korra, kindlustamise, selle pealt wõetawa protsendimäära ja laenu kustutamise kohta.

J. Wain (sd.): Ma ei waidle selle paragrahwi wastu, nagu ei peaks teda üldse olema, aga pean tähendama, et ei saa seadust wastu wõtta, mis jätab seaduse täitjatele seda täita, nagu nad tahawad. Mina ei tahaks ka peatada rahaasjanduse komisjoni aruandja andmete juures, et maaparandajad saawad laenuks 9—10 protsenti tarwilikust summast, kui nad hakkawad maaparanduse töid tegema. See oleks vähem kui üks sajandik kõigest summast. Ja mulle näib, et siin samuti käsikaudu kobatakse, kui neid plaane ja kohte otsitakse, kus tööd käsile peawad tulema. Ma pean tähendama asjade peale, mis seda usaldust summade wäljaandjate sisse kipuwad wangutama, mis ennustama sunniwad, et asi halvasti wälja tuleb. Teie ütlete mitte wahet tegewat põllumeeste wahel,

kes kogudes on ja wäljaspool (Wahelhüüe: Kas neid on?), kuid teete seda siiski. Omal ajal, kui sõjaminister Sootsi asutused sõjawäele kaeru otsid, nõuti kaerte wastuwõtmise juures põllumeestekogude liikmekaardi ettenäitamist; kogupõllumehed otsid kaerad wäljaspoolt, kogusid seiswatelt talupidajatelt ja asunikudelt üles ja müüsid sõjaministeriumile kasuga. (Wahelhüüded: See oli ammu!) Hunt heidab küll karwa, kuid jääb hundiks, nii on ka kogupõllumees. Nii siis summad ei lähe mitte sinna, kuhu nad peaks minema ja heade lootustega ei saa ennast petta ja rahwa rahasummasid tuulde heita.

Juhataja K. Wirma: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja K. Tonkman: Wäljaandmise kord, (Wahelhüüe pahemalt poolt: Ei ole tähtis.) — teie arwates küll, kuid mitte minu arwates, oli ka rahaasjanduse komisjonis arutusel ja seal kaaluti seda küsimust igakülgselt läbi ja leiti, et Wabariigi Walitsusel wõimalus peaks jääma seda laenu wälja anda. Seda näitab ka praktika, et on laenusid wälja antud, nagu asunikudele, mis on wäga hästi õnnestanud asunikkude eneste üteluste järele. Panen ette seaduse paragrahwi esitatud kujul wastu wõtta.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 2 wastu wõetud, ja sellega on seadus teisel lugemisel wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

11. Riigiametnikkude ja teenijate palgaseaduse muutmise seadus — Ilugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Holberg:** Käesolewa seadusega muudetakse riigiteenijate palgaseadus nii, et kohtuministeriumi kodifikatsiooni osakonna liikmed saawad oma palga saamise suhtes seatud ühele järjele kohtupalati liikmetega. Ennem said nad palka 19.800 marka, see tähendab, nagu alalise rahukogu liikmed, kuna nüüd uue seaduse järele tõsetakse nende palka 25.200 margani. See muutmise on tingitud järgmistest asjast: 1) on kodifikatsiooni osakonna peale pandud uued ülesanded. Niihästi esimene kui ka teine Riigikogu awaldas

soowi, et kõik seaduseelnõud, mis saavad ministriumide poolt esitatud, et kõik saaksid kodifikatsiooni osakonnas läbi waadatud ja ümber töötatud, nii, et nende läbiwaatamine komisjonides rutemini läheks ja et nad saaksid seal täiendatud. Selleks, et seda uut ülesannet teostada, on tarwis osakonna juurde tõmmata wanemaid ja wilunuid juriidilisi jõudusid. Selle endise palga juures polnud see wõimalik, sellepärast, et kui meie wõtame praeguse rahukogu alalise liikme palga — 19.800 marka — mis suguste kohtade peal rahukogus palju ilma kõrgema juriidilise hariduseta isikuid on, siis ei tule juba üks wanem ja wilunud jurist sinna teenima. Kõiki neid asjaolusid arwesse wõttes, esitas Wabariigi Walitsus käesolewa seaduseelnõu,

mida mina, kui aruandja rahaasjanduse komisjoni poolt redigeeritud kujul ette panen I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seadus I lugemisel wastu wõetud.

Aruandja J. Holberg: Teen ettepaneku selle seaduse I ja II lugemise wahel mitte 3-päewalist tähtaega arwesse wõtta.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Sellega on tänane päewakord läbi. Lõpetan Riigikogu koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 7 õhtul.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **K. Wirma.**

Abisekretäär **Osk. Köster.**

